

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ: ДЕЯКІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СПРЯМУВАННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядається педагогічна сутність понять «педагогічна інновація», «інноваційні підходи» та «соціалізація молодших школярів», висвітлюються питання вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя до спрямування процесу соціалізації учнів початкових класів та конкретизуються деякі інноваційні підходи в означеному аспекті діяльності. Ключові слова: соціалізація, педагогічна інновація, професійна підготовка майбутнього вчителя.

Пастырь Ю. И. Профессиональная подготовка учителя: некоторые инновационные подходы до направленности процесса социализации младшего школьника. В статье рассматривается педагогическая сущность понятий «педагогическая инновация», «инновационные подходы» и «социализация младших школьников», освещается вопрос усовершенствования профессиональной подготовки будущего учителя относительно направленности процесса социализации учащихся начальных классов и конкретизируются некоторые инновационные подходы в затронутом аспекте деятельности. Ключевые слова: социализация, педагогическая инновация, профессиональная подготовка будущего учителя.

Pastor Yu. I. Professional preparation of teacher: some innovative approaches to the orientation of process of socialization of junior schoolboy. The article represents the pedagogical nature of concepts «pedagogical innovation», «innovative approaches» and «socialization of younger schoolchildren», considers the question of improving the professional preparation of future teacher to the direction of the socialization process of younger schoolchildren and detailed some innovative approaches in raised aspects of the work. Key words: socialization, pedagogical innovation, professional preparation of future teacher.

Виходячи з пріоритетних напрямів реформування системи освіти в Україні, актуалізується проблема соціалізації підростаючого покоління. Завдяки цьому зростає соціальне замовлення на вчителя, здатного не лише до успішної фахової діяльності, а спроможного забезпечити позитивну соціалізацію учнів, зокрема школи першого ступеня. Зазначене посилює актуальність проблеми вдосконалення формуючого впливу ВНЗ на процес підготовки майбутніх педагогів із високим рівнем професіоналізму, які відповідально ставилися би до майбутньої професійної діяльності та компетентно виконували б відповідні соціалізуючі функції. Все це потребує інноваційних підходів до підготовки студентів саме в аспекті їх готовності до спрямування соціалізації молодшого школяра.

Зауважимо, що для сучасних наукових уявлень про педагогічну інновацію характерне її розуміння як особливої організації діяльності і мислення, що спрямовані на запровадження нововведень в освітньому просторі, або процес засвоєння, впровадження та розповсюдження нового в освіті [1, с. 18]. Отже, можна припустити, що сутність інноваційних підходів відносно педагогічно керованої соціалізації молодших школярів полягає у внесенні педагогічно виважених новацій у традиційну освітню систему, що має на меті забезпечення позитивної соціалізації учнів вже в умовах початкової школи.

Мета статті – висвітлити деякі інноваційні підходи до спрямування вчителем процесу соціалізації молодших школярів.

Аналіз наукового фонду з вище окресленої проблеми засвідчує, що ідеї вдосконалення процесу підготовки вчителя до соціалізації учнів містяться не лише у доробку таких видатних педагогів-класиків, як А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського, а й у сучасних дослідників – Г. Андрєєвої, І. Беха, Н. Бібік, Ю. Богінської, Л. Варяниці, В. Іванова, І. Зверєвої, А. Капської, О. Карпенко, Л. Коваль, С. Курінної, Т. Кравченко, Н. Лавриченко, Л. Міщик, А. Мудрика, Н. Огренича, Р. Пріми, О. Савченко, О. Якуби та ін. Вивчення науково-педагогічної літератури свідчить, що під соціалізацією здебільшого розуміють процес перетворення людини у повноцінного члена суспільства, який відбувається під стихійним впливом соціального середовища і спеціально організованої, свідомо спрямованої виховної роботи. Успішною соціалізацією може вважатися ефективна адаптація людини до суспільства і водночас здатність певною мірою протистояти всьому тому, що заважає її саморозвитку і самоствердженню [2, с. 19]. Таким чином, принципово важливо, щоб процес соціалізації, зокрема молодших школярів, був педагогічно спрямованим.

Саме вчитель початкових класів зможе найбільш результативно вплинути на творчий розвиток, соціальне становлення особистості молодшого школяра, його інтересів, цінностей, ідеалів, а отже, і на спрямування процесу соціалізації учня. Вчитель одночасно реалізує сукупність функцій – освітню, виховну, розвивальну, посередницьку, та розв'язує чи не найскладніше соціально-педагогічне завдання – сприяє набуттю дитиною якісно нової соціальної ролі – школяра. Тому нагальною потребою сьогодення стає соціально-педагогічна вимога до якісного оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів в умовах вищої педагогічної школи, зокрема, в аспекті його компетентного втручання у багатофакторний процес соціалізації молодших школярів, тобто в аспекті спрямування ним означеного процесу.

Вивчення й узагальнення досвіду реалізації соціалізуючих функцій творчими вчителями-практиками Одещини дає підстави вважати, що на основному етапі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя доцільно створити такі педагогічні умови, за яких означений процес буде більш продуктивним: 1) усвідомлення студентами на рівні переконань вагомості особистісно-професійних функцій щодо спрямування процесу соціалізації учнів; 2) актуалізація інтелектуальної ініціативи майбутніх педагогів у практико-орієнтованому навчальному процесі, що сприяє формуванню професійної компетентності студентів у аспекті забезпечення ними спрямування процесу соціалізації молодших школярів; 3) забезпечення у вищій школі взаємодії студента з іншими інститутами соціалізації і, перш за все, з сім'єю молодшого школяра, органами учнівського самоврядування, засобами масової інформації, дитячими громадськими організаціями; 4) залучення до колективних творчих справ студентів академічної групи, в межах якої прискорюється механізм набуття майбутніми педагогами досвіду реалізації соціалізуючих функцій.

У процесі професійної підготовки на базі переконань у студентів формується мотиваційно-ціннісне ставлення до педагогічної професії, цілей і засобів педагогічної діяльності. Мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності виражається у спрямованості, яка складає ядро особистості вчителя і виявляється в його позиції щодо діяльності. Отже, тут дуже важливо, щоб студент усвідомив важливість процесу соціалізації учнів та вагомість особистісно-професійних функцій стосовно спрямування цього процесу.

Як було зазначено С. Литвиненко, головною метою системи вищої педагогічної освіти є підготовка професійно компетентних і конкурентноздатних, гуманістично зорієнтованих висококваліфікованих спеціалістів, тобто формування суб'єктів професійної діяльності, здатних вільно та свідомо самовизначатися у педагогічній дійсності, творчо розв'язувати проблеми педагогічного процесу у спільній діяльності з учнями.

Стосовно професійної компетентності майбутніх вчителів саме в аспекті забезпечення ними спрямування процесу соціалізації молодших школярів, можна зазначити, що це не тільки оволодіння знаннями, вміннями та досвідом з предмету, але й вміння сформувавши внутрішню мотивацію пізнавальної діяльності, чітко, логічно і доступно викласти свої думки, під час уроку організувати співробітництво, знайти шляхи оптимального спілкування, вміти розкрити творчий потенціал, розвивати мислення учнів молодшого шкільного віку [3, с. 63]. Загалом же майстерність та роль учителя як агента соціалізації оцінюється понад усе за такими критеріями, як забезпечення максимально сприятливих умов для індивідуального розвитку та соціального становлення учнів, ставлення до них не стільки як до об'єктів, скільки як до суб'єктів процесу соціалізації.

Навчально-виховний процес передбачає підготовку студентів на лекційно-практичних заняттях, на спецкурсах, при виконанні творчих завдань, індивідуально-творчої роботи на період педпрактики. З метою підготовки майбутніх вчителів в досліджувальному аспекті ми розробили і запровадили тематичний спецкурс «Учитель початкових класів як фактор позитивної соціалізації дитини» за вимогами кредитно-модульної системи. Розроблений спецкурс націлений на оптимізацію підготовки майбутніх вчителів початкової школи до соціалізації молодших школярів як до важливішої складової навчально-виховного процесу в сучасній загальноосвітній школі. Його зміст поглиблює наукові уявлення студентів про педагогічну сутність поняття «соціалізація молодшого школяра», вдосконалює професійну компетентність майбутніх фахівців в окресленому аспекті, сприяє формуванню у студентів переконань щодо особистісно-професійної причетності й відповідальності за позитивну соціалізацію учнів.

Зауважимо, що існує досить цікава дослідницька позиція (С. В. Савченко) щодо складників навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. Йдеться зокрема, про такі з них: 1) сам

навчальний процес (зміст, форма, методика, організація) має, безумовно, прицільний вплив на студента; 2) призначення виховання як у широкому соціологічному сенсі, так і у вузькому педагогічному полягає у тому, щоб із його допомогою формувати у студентів відповідну життєву позицію (навчити, привчити, пристосувати до життя в конкретному соціальному середовищі та вмінні робити адекватний вибір поведінки); 3) формувальний ефект мовленнєвої діяльності викладача присутній в усіх ланках навчально-виховного процесу, бо педагог ніколи не забуває, що результатом його діяльності повинна бути сформованість у студентів світогляду, оволодіння певною сумою морально-соціальних цінностей, що відповідають вимогам суспільства, сформованість відповідного рівня емоційно-почуттєвої сфери та ціннісних орієнтацій.

Науковці, які вивчають проблематику вищої школи, єдині у твердженні, що традиційна система навчання майбутнього вчителя зорієнтована на навчальний предмет, а не на особистість студента; на репродуктивний характер діяльності, вербальні методи навчання, авторитарний стиль спілкування, жорстку регламентацію навчального процесу. Панування передусім лекційно-семінарської як основної (частіше єдиної) форми організації навчання наочно демонструє свою неспроможність виконати завдання, які постають перед сучасним педагогом, а отже і перед його професійно-педагогічною підготовкою в педагогічному університеті.

Одним із шляхів забезпечення якісних змін у професійно-педагогічній підготовці розцінюється трансформація традиційного навчального процесу в особистісно орієнтований, у якому студент визначається рівноправним суб'єктом навчальної взаємодії. Навчання в педагогічному університеті повинно орієнтуватись не тільки і не стільки на предмет, що вивчається, скільки й на особистість студента, його індивідуальні особливості, потреби та інтереси. В такій організації навчання відбувається зміщення акценту з домінування окремих форм і методів навчання на визнання їх плюралізму, переваги творчої ініціативи, конструювання «ситуації успіху», «ситуації вибору», самоаналізу, самооцінки, самопізнання, самовираження, самореалізації [3, с. 37].

Пріоритетним напрямом в організації навчального процесу визнається унікальність і неповторність особистості як студента, так і викладача, повага до особистості кожного. В конструюванні освітнього середовища враховується орієнтація професійно-педагогічної підготовки у вищій педагогічній школі на особистісний розвиток і саморозвиток майбутнього вчителя протягом життя.

Особливостями сучасної професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя є орієнтація на розвиток особистості студента як неповторної індивідуальності; створення оптимальних умов для його становлення, особистісного розвитку; розвиток в ньому механізмів саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту та самовиховання; в підтримці на шляху професійного самовизначення і самореалізації [3, с. 42].

Таким чином, якість професійно-педагогічної підготовки в педагогічному університеті в значній мірі залежить від особистості викладача, його духовного обличчя, професійної компетенції, знання своєї ролі саме сучасної школи і передового педагогічного досвіду, дослідницької культури, творчого ставлення до справи, вміння співробітничати з колегами, педагогічної майстерності. А це, в свою чергу, актуалізує питання вдосконалення традиційно існуючих стосунків між викладачем і студентом в сторону збільшення суб'єктності кожного з них. Ось чому головний напрямок розвитку сучасного педагогічного університету – перехід від масово-репродуктивної до індивідуально-творчої освіти, що природним чином створює умови для виявлення, формування і розвитку творчої особистості кожного майбутнього вчителя.

Отже, сьогодні від усвідомлення студентами вагомості особистісно-професійних функцій щодо спрямування процесу соціалізації учнів, актуалізації інтелектуальної ініціативи майбутніх педагогів у практико-орієнтованому навчальному процесі, забезпечення у вищій школі взаємодії студента з іншими інститутами соціалізації та від залучення до колективних творчих справ студентів академічної групи значною мірою залежить ефективність професійної підготовки вчителя до спрямування процесу соціалізації молодших школярів. Перспективи подальшого наукового пошуку ми пов'язуємо із розробкою технології втілення окреслених педагогічних умов, спрямованих на оптимізацію підготовки майбутнього класовода до спрямування процесу соціалізації молодшого школяра.

Література

1. Богданова І. М. Педагогічна інноватика. Навчальний посібник. – Одеса: «ТЕС», 2000. – 148с.

2. Кравченко Т. В. Сутнісні характеристики соціалізації / Т. В. Кравченко // Педагогіка і психологія. – №3 (56). – 2007. – С.11-19.

3. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак., А. М. Старева, К. Ф. Нор, В. І. Шуляр, І. М. Михайлицька, І. В. Манькусь, Т. В. Тихонова, О. Є. Олексюк, О. І. Балицький; За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.

Надійшла до редколегії 29.09.2009

УДК 371.134

Глузман Н. А.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається проведення експериментальної перевірки обґрунтованості розроблених концептуальних положень формування професійної математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Ключові слова: професійна математична компетентність, інтеграція, математична підготовка.

Глузман Н. А. Экспериментальная проверка эффективности формирования профессиональной математической компетентности будущих учителей начальных классов. В статье рассматривается проведение экспериментальной проверки обоснованности разработанных концептуальных положений формирования профессиональной математической компетентности будущих учителей начальных классов. Ключевые слова: профессиональная математическая компетентность, интеграция, математическая подготовка.

Gluzman N. A. Experimental verification of efficiency of forming of professional mathematical competence of future teachers of initial classes. Conducting experimental verification of validity of the developed conceptual positions of forming, future primary teachers, professional mathematical competence is considered in the article. Key words: professional mathematical competence, integration, mathematical preparation.

Модернізація вітчизняної освіти вимагає націленості на особистісно-орієнтованої моделі навчання, включення в навчальний процес практичної діяльності учнів, яка актуалізує знання теорії, розкриває потенційні творчі здібності школярів, формує розумову діяльність як особистісну якість. Учитель початкових класів має бути підготовлений до вирішення цих завдань, оскільки саме в початковій школі закладається фундамент шкільної освіти, а міцність цього фундаменту визначає успішність подальшого навчання.

Найважливішою частиною освітнього фундаменту є математична складова. Проблема вдосконалення професійної підготовки вчителя до навчання математики настільки традиційна, настільки й актуальна. Її традиційність пов'язана з зусиллями вчених і практиків минулого і сьогодення удосконалювати процес викладання математики відповідно до розвитку науки і суспільства, а актуальність визначається принциповою неможливістю дати остаточне вирішення цієї проблеми. Мета нашого дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні концепції та експериментальній перевірці формування професійної математичної компетентності як показника готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної педагогічної діяльності.

За відправну точку нашого дослідження можна вважати роботи відомих вітчизняних та російських математиків і методистів, які внесли значний внесок до вирішення проблеми вдосконалення математичної освіти на всіх її рівнях і етапах. У їх число ми включаємо напрацювання Г. П. Бевз, М. І. Бурди, П. М. Єрдієва, М. Я. Ігнатенко, Ю. М. Колягіна, Г. О. Луканкіна, М. В. Метельського, В. Г. Моторіної, З. І. Слєпкань, А. А. Столяра, І. Ф. Тєслєнко, М. І. Шкіля та стосовно початкової математики М. О. Бантової, Г. В. Бєльтюкової, М. В. Богдановича, Б. Г. Друзь, Н. Б. Істоміної, Д. М. Клименченко, Я. А. Король, А. С. Пчолко, С. О. Скворцової, М. Г. Моро, Л. М. Скаткіна. Водночас, незважаючи на інтенсивні різнопланові дослідження, жоден із названих підходів не забезпечив повністю виконання завдання математичної підготовки майбутніх учителів початкових класів через відсутність методологічної та теоретичної бази, яка б сприяла поліпшенню їх математичної підготовки.